СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXI. Число 221. Джерзи Сіті, Н. Дж., субота, 22. вересня, 1923.

VOL. XXXI. No. 221. Jersey City, N. J., Saturday, September 22, 1923. THREE CENTS

МАЙНИ ПОЧИНАЮТЬ ПОВОЛИ ЗНОВА ПРАЦЮВАТИ

ВИЛКС-БАРЕ, Па., 20. вересня. — Хоча число робітників, які вернули нині до праці в копалнях твердого вугля, було більше, як число робітників, працюючих учора, все таки богато робітників ще не вернуло до праці, і кілька копалень було примушених відложити отворенне праці до найблизчого понеділка.

З усіх копалень лишень одна мала 90 процент звичайного числа робітників. Більшість мала малощо понад половину.

БОРОТЬБА ЗА ЦІНУ ТВЕРДОГО ВУГЛЯ

НЮ ЙОРК, 20. вересня. — Великі купці вугля кажуть, що вони будуть могли продавати твердий вуголь по старих цінах лишень дуже короткий час, та що з часом вони будуть мусіти підвисшити ціну.

З БОРОТЬБИ ЗА КУ-КЛАКС-КЛЕН

ОКЛАГОМА СИТІ, 20. вересня. — Шістьох членів стейтової леґіслятури видало публичний зазив до других членів, щоби вони заявилися, чи має відбутися спеціяльне засіданне стейтової леґіслятури для полаґодження питання военного стану в стейті.

Підписані під відозвою члени леґіслятури заявляються проти панования товпи, проти потайних орґанізацій, носячих маски, але й проти правлення стейтом при помочі війска.

Всі вижидають тепер, що зробить ґубернатор, котрий загрозив, що заарештує кождого законодавця, що буде пробував довести до спеціяльної сесії леґіслятури.

ЗІ СТРАЙКУ НЮЙОРСЬКИХ ДРУКАРІВ

НЮ ЙОРК, 20. вересня. — Страйк нюйорських ґазетярських друкарів перейшов в стадію кризи. Хоча робітники держаться кріпко, а всі ґазети, як досі, не виходять, уряд межинародної друкарської юнії постановив зломити страйк, який він признає неправним, бо собою непотвердженим.

Уряд сеї юнії вже й повідомив місцеву юнію, яка страйк зарядила, що страйк був заряджений безправно та що він відкличе її чартер, як вона не повинується приказови.

ВИБУХ У ФЕДЕРАЛЬНІЙ ФАБРИЦІ

ВАШІНҐТОН, 20. вересня. — У фабриці динамометрів (таких електричних машин) у Вашінґтоні, якої властителем є федеральний уряд, наступив нині загадочний йвибух, котрого жертвою впав один робітник. Девятьох других робітників віднесло тяжчі ушкодження тіла.

Вибух був такий сильний, що тіла робітників вилетіли великими французькими вікнами з фабрики немовби тріски.

Уряд розвів над вбухом остре слідство.

ЗА ОСТРІЙШОЮ ЛІКАРСЬКОЮ КОНТРОЛЕЮ НАД ІМІҐРАНТАМИ

ВАШІНҐТОН, 20. вересня. — Водсверт, заступник міністра скарбу, заявився публично за заведеннем острійших лікарських оглядин іміґрантів, приходячих до Злучених Держав.

Каже він, що переконався про недостачі теперішних лікарських оглядин підчас своїх недавних відвідин іміґраційної стації на Елис Айленді.

Він був також за тим, щоби карати корабельні підприемства високими карами за кождого хорого пасажира, перевезеного до Америки.

АМЕРИКА ХОЧЕ СВОБОДИ ТОРГОВЛІ В АФРИЦІ

ВАШІНҐТОН, 20. вересня. — Американський уряд має вести тепер з еспанським урядом переговори в справі торговлі в Танґері, де Злучені Держави добиваються права свобідної торговлі („отвертих дверий").

СВАРКА ЗА СТАНОВИЩЕ ГАРДИНГА В СПРАВІ ЛІГИ НАРОДІВ

МЕРІОН, Огайо, 20. вересня. — Фред Вилис, конґресовий сенатор з Делаверу, заявив тут підчас своеї промови перед одним клюбом, що заява професора Ервина Фишера, буцімто президент Гардинг стояв за приступленнем Злучених Держав до Ліґи Народів, але не міг відразу виступити з проектом, не годиться з правдою.

На думку Вилиса, президент Гардинг був отвертий чоловік, який не скривав своїх думок та отверто кождому заявляв свое становище в справі Ліґи Народів чи якій другій.

ФЕДЕРАЛЬНИЙ УРЯД ЗБИРАЄТЬСЯ ДО АКЦІЇ В СПРАВІ ЦІН ВУГЛЯ

ВАШІНҐТОН, 20. вересня. — Федеральна вуглева комісія має виступити на слідуючий тиждень з проектом певних кроків проти підношення цін на твердий вуголь.

В чому має лежати сей плян, не кажеться.

НОВІ СПОСОБИ ЛІЧЕННЯ ГЛУХОТИ

АТЛЕНТИК СИТІ, Ню Джерзі, 20. вересня. — Перед зборами лікарів, що лічать хорих при помочи електрики, виступав з відчитом др. Ричардсон з Вашінґтону, виказуючи свої доспіхи з лічennем глухоти при помочи електричних машин.

ВІСТКА ПРО УВІЛЬНЕННЄ МИТР. ШЕПТИЦЬКОГО

НЮАРК, Ню Джерзі, 19. вересня. — П. Понятишин, адміністратор української католицької діецезії в Злучених Державах, одержав телеґраму від кардинала Ґаспарі в Римі, до котрого українські священики, зібрані на реколекціях в Питсбурґу, відносилися в справі арештовання митрополита Шептицького, в ній кардинал звідомляє, що митрополит Шептицький уже увільнений з неволі.

„ЖОВТА НЕБЕЗПЕКА"

НЮ ЙОРК, 20. вересня. — Суддя Лайнбарґер, американський адвокат в Шанґгаю, каже на основі своїх обсервацій, зроблених за час довгого побуту в Китаю, що Китайці будуть найсильнійшим народом в світі, як лишень покинуть орієнтальні (східні) ідеї (думки) та привички.

Представляв він Китайців як народ дуже розумний, хитрий, і як лишень закинуть свое питоме китайське вдоволенне мамил, вони сейчас стануть на дороту до зросту в світову силу першої кляси.

КОРАБЕЛЬ В СМЕРТЕЛЬНІЙ НЕБЕЗПЕЦІ.

Корабельна ратункова стація в Ню Гейвен, переловила в середу бездротну депешу „С. О. С" (яку висилають кораблі в случаю крайної небезпеки), яку мав вислати якийсь корабель Атаседент. В списі кораблів такого імени нема, і тому стація припускає, що депешу помилено при висилці та що імя корабля мало бути Оксидент. В тій вірі вислала вона ратункові лоди на місце, вказане в депеші як місце, де находиться корабель, але ніякого корабля там не найдено. Стаційні урядники ще й досі не розвязали питання, що мала означати ся депеша.

ПІД ВПЛИВОМ АЛЬКОГОЛЮ.

У Волингтон, Ню Джерзі, Франк Ґоґанські, робітник Юнайтид Стейтс Рабер Ко., постріли свою жінку, 2-літну дитину Стефанію, а опісля самого себе. Він сам помер в десять мінут опісля, а жінка та дитина боруться зі смертію в шпитали.

Кажуть, що Ґоґанскі запивався послідні два дни муншайном.

ПАРЦЕЛЯЦІЯ У ПОЛЬЩІ.

Пат доносить: Оборот польської урядової парцеляції виносить 155.499 гектарів. На території польської републики ведуться урядові парцеляції під доглядом земельних урядів а також приватні, уповноважненими до цього особами. В 1923 р. зголошено до парцеляції в уповноважнених інституціях 144 обекти 31.502 га. обему. Приватні особи зголосили 535 обектів 44,126 га. обему. З тих обектів уповноважнені інституції розпарцелювали до тепер 59 обектів 16,756 га обему а приватні особи 437 обектів 18.817 га. обему.

ЗАТРОЄННА ЦІЛОЇ РІДНІ МЯСОМ У ЛЬВОВІ.

Ніччю з 22. на 23 ц. м. найшов один з поліціянтів на тротуарі Городецької улиці непритомну Агнешку Міськевич, служницю у господаря Антона Ракоціка в Закшаві, городецького повіту. Приведена до притомности дівчина подала, що її хлібодавець приніс перед кількома днями мясо на обід. Одначе підчас обіду Ракоцік з жінкою не їли того мяса, але дали його троїм своїм дітям і служниці. По обіді усі без виїмки захорували. Кілька годин опісля померли серед страшних болів 22-літна Анна і 14-літний Йосиф Ракоцік. Третю недужу Йосифу і служницю хотів Ракоцік відвезти до львівського шпиталя. По дорозі вмерла й трета дитина. Тоді Ракоцік вернувся з трупом дитини до дому а служниці казав іти пішки далі. По кількасот кроках впала вона непритомна з болю.

ВИБОРИ ДО ГРОМАДСЬКИХ РАД В ГАЛИЧИНІ.

Польський міністер внутрішних справ видав дня 28. липня ц. р. розпорядок в справі виборів нових громадських рад в цілій Галичині. Вибори відбудуться на підставі давної австрійської виборчої ординації, з тою лише ріжницею, що крім теперішніх виборчих кол буде голосувати ще четверте коло, до якого належати-муть усі повнолітні мешканці громади обох полів. Вибори відбудуться в тих сільських громадах, де громадські ради урядують довше як шість літ, або де урядують громадські управи, встановлені на місце розвязаних громадських рад. „Воеводи" в Тернополі, Станиславові, Львові і Кракові дістали приказ розписати нові вибори як найскорше, щоб до двох місяців вибори всюди були переведені.

ЗА „МРІЮ ПРО УКРАЇНУ".

Нам пишуть: В ночі 14. серпня ц. р. арештовано в Марко-полі місцевого студ. прав Гр. Левка. Арештуючий жандарм Шидловскі (родом з Залозець) поводився з арештованим в брутальний спосіб, а запитаний про причину арештування закричав розлючений: „То юж моя жеч, пана сев одставі рано до Злочова і там сев пан дове". Доперва на постерунку довідався п. Левко, що причиною арештовання є то... „же Пан чьонгле мажиш о Украіне"....

ЕМІҐРАЦІЯ ДО БРАЗИЛІЇ.

В економічних і політичних колах Европи обговорюеться справа еміґрації до Бразилії. Південні области Бразилії надаються до широко закроеної кольонізації. В першу чергу зацікавилась Бразилією — Німеччина, Австрія, Італія, Чехія. Чехи вислали вже 60 тисяч безробітних Словаків.

УКРАЇНСЬКА ПРИВАТНА ГІМНАЗІЯ В РІВНОМУ НА ВОЛИНІ.

З дозволу волинської шкільної кураторії відкриваеться приватна, мішана (для хлопців і дівчат) ґімназія з українською мовою. Навчанне вести-меться по програмам польських державних ґімназій, гуманістичного типу. Наразі з початком 1923-4 шкільного року відкриваеться 4. кляса.

МОНАРХІСТИЧНИЙ ОРГАН У ВАРШАВІ.

В найблизших днях пічне у Варшаві виходити денник монархістично - консервативного напрямку. Основниками того часопису є кн. Ст. Любомірський і кн. І. Радзівіл. Склад редакції вже усталений. Новий дневник має бути викладником ідеольоґії монархістичної групи польської аристократії.

ЮВИЛЕЙ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ.

Ювилей католицької церкви орґанізує в 1925 р. Ватикан. На святі буде присутних 1500 епископів і 30,000 місіонарів.

ПОВОРОТ ДО ПЕЧЕР.

Страшна дорожнеча і недостача помешкань у Польщі доходить до крайности. Бідні люде не маючи змоги винаймити помешкання, приміщуються в печерах як в перед історичну добу. Варшавська преса доносить, що в Радзимині один старий обиватель Чарнецький доведений до розпуки недостачею даху над головою, вишукав собі печеру без дверей і вікон та замешкав у ній із своїми дітьми і молодою жінкою. В тій печері мешкає Чарнецький вже другий рік і не може найти кімнати. В тій печері молода жінка повила вже сина. Нещасний льокатор печер розмовляючи із одним журналістом заявив зрезигновано, що утратив надію колинебудь вийти з підземної печери до кімнати, тому, що не в силі заплатити тих мілюнів, яких сьогодні жадають власники камениць як „відступне".

ЛІҐА НАРОДІВ ЗВЕРТАЄТЬСЯ ДО СВІТОВОГО СУДУ У СПРАВІ СВОЇХ ПРАВ

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 20. вересня. — Нині рано була тайна але бурлива сесія Ради Ліґи Народів, на якій критиковано далі поведеннє Італії супроти Греції.

Італійський делеґат Саландра загрозив, що як британський делеґат лорд Роберт Сесил буде далі критикувати поступок італійського премієра Муссоліні, так він вийде із салі нарад і проголосить, що Італія виступає з Ліґи Народів.

Мимо сеї бурі Рада Ліґи Народів постановила віднестись до Постійного Суду Міжнародньої Справедливости в Газі, щоби до двох місяців дав Лізі вирішенне про отсі три питання:

1. — Оскільки держава одвічальна за злочини, поповнені на її території.

2. — Оскільки Ліґа Народів може мішатись до міжнародного спору, яким уже займається інший збір, такий як „конференція амбасадорів".

3. — Оскільки держава, яка є членом Ліґи, має право вживати сили проти другого члена Ліґи, або чи се не є правом Ліґи.

ХОТЯТЬ РОЗШИРИТИ ВАШИНҐТОНСЬКИЙ ДОГОВІР НА ДРУГІ ДЕРЖАВИ

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 20. вересня. — Рада Ліґи Народів постановила нині розглянути виготовлений договір, по якому всі держави, що не підписали розоружного договору у Вашинґтоні, приняли би засади того договору щодо обмеження морських зоружень.

НІМЕЧЧИНА ГОТОВА ДО ПЕРЕГОВОРІВ З ФРАНЦІЄЮ

ЛОНДОН, 20. вересня. — З Берліна повідомляють півурядово, що Німеччина готова вести переговори з Францією у справі „военних відшкодовань" під умовою, що Франція освободить всіх увязнених нею німецьких горожан і згодиться на поворот до окупованого краю всіх прогнаних Німців.

ЛОЙД ДЖОРДЖ НАПИСАВ КНИЖКУ

ЛОНДОН, 20. вересня. — Бувший британський премієр Давид Лойд Джордж написав політичну книжку на 300 сторін п. з. „Чи се мир?", яка появиться з друку 28. с. м.

В сій книжці автор пише про політичні відносини в Европі нового часу.

Він вказує, що Европа не зближається до мира але що раз далі від мира і котиться в пропасть. Та всетаки він вірить, що справу мира в Европі вирішать диплъомати а не різуни.

ПРИГОТОВЛЯЮТЬ СУД НАД ДЕ ВАЛЕРОЮ

ЛОНДОН, 20. вересня. — З Даблина, столиці Ірляндії, доносять, що ірляндська влада поставить вже небаром перед суд Імона де Валеру і кількох других провідників републиканців.

Де Валеру влада безупинно переносить з одної військової тюрми до другої, щоб не допустити до замаху републиканців на тюрму задля визволення його.

НОВИЙ ІРЛЯНДСЬКИЙ КАБІНЕТ

ДАБЛИН, столиця Ірляндії, 20. вересня. — Президент Косґрейв іменував новий міністерський кабінет, який ірляндський парлямент (двол ерін) потвердив.

ЛЕГКЕ ЗЕМЛЕТРЯСЕННЄ В АНҐЛІЇ

ЛОНДОН, 20. вересня. — Вчера вполудне далось було чути легке землетрясенне в деяких частях Анґлії, особливо на східному побережі. В домах стряслись були легко шиби у вікнах і посуда в кімнатах. Найвиразнійше було чути землетрясенне на горішніх поверхах високих домів. Землетрясенне тривало 10 секунд.

ЕСПАНСЬКИЙ МІНІСТЕР ВТІК ДО БЕЛЬҐІЇ

БРУКСЕЛЯ, столиця Бельґії, 20. вересня. — Бувший еспанський міністер закордонних справ Сантіяго Альба, котрий утік з Еспанії зараз по вибуху політичного перевороту, приїхав сюди вчера вночі. Він відбув довшу розмову з тутешним еспанським амбасадором де Віллядьобаром.

Альба відсі скоро виїхав на провінцію, щоб оминути допитів з боку звітників часописий.

ФРАНЦУЗИ ВДОВОЛЕНІ З БОЛДВИНА

ПАРИЖ, 20. вересня. — Французька преса приняла з вдоволеннем вістку, що по розмові британського премієра Болдвина з французьким премієром Пуанкаре стверджено згідність обох в заграничній політиці.

Ся преса добачує в сьому, що Велика Британія буде зичливо ставитись до французької заграничної політики.

МОСКОВСЬКІ БОЛЬШЕВИКИ ДАЮТЬ ГРОШІ НА НА ПОЛІТИЧНИЙ ЗАГОВІР В БОЛҐАРІЇ

ЛОНДОН, 20. вересня. — Бюро Райтера повідомляє із Софії, столиці Болгарії, що болгарська влада викрила спільну змову комуністів і аграріїв для повалення теперішнього правління в Болгарії, а привернення подібного як було за пок. премієра Стамбулійського. Заговір був приготований на 16. с. м., одначе влада попала на його сліди й ударемнила, вязнячи провідників змови.

Влада дістала у свої руки документи, які показують, що сей заговір приготовлялось за гроші большевицького уряду з Москви.

"SVOBODA" (LIBERTY)

FOUNDED 1893

Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Сиві і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тил. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

НАШ БАТЬКО.

В місяцю серпни сього року померло 13 членів Українського Народного Союза. Перегляд їх посмертних документів розкриває велику науку для наших імігрантів.

Межи сими 13 помершими членами було 9 мущин та 4 женщини. Значить, відношенне числа смертий жінок до смертий мущин мається до себе менче-більше так, як число членів до числа членкинь. Коли є яка перевага, то є вона по стороні жінок. Значить, якраз серед жінок, тобто тих, які вважають належність до запомогової організації за непотрібну, є смертий розмірно більше, як серед мущин. Се один факт, який треба затямити, передовсім нашому жіноцтву.

Друга увага відноситься до віку вмираючих. Померші члени мали літ: 51, 50, 45, 44, 42, 31, 41, 41, 38. Значить, тут нема ні одної людини, яка померлаби, як се кажуть, на старість. Мерли, як се каже наш народ, не старі, а вчасні, не ті, яким богато літ, а ті, котрим „час прийшов". Всі се люди в силі віку. Се найкраща відповідь тим, що організаторам запомогової організації відказують: „Що ви мене тягнете в посмертну організацію? Я ще не хочу вмирати. Як наставлюся, то й приступлю." Статистика показує, що такі люди се легкодухи, які закривають свої очи на очевидну правду, що смерть проходить не тоді, коли її ждеться, а тоді коли її хочеться.

Цікаво, який був вік вмираючих жінок. Ось вони були в віці: 46, 36, 33, 33. Себто знова те саме, що було й з мущинами, лишень ще більше підчеркнено. Знова вмирають не старі, а вчасні. Не старі, а люди в силі віку. Жінки, які повинніб ще прожити що найменче тільки, кільки вже прожили. Організаторки Українського Народного Союза мусять на се звернути увагу українських жінок, яких вони організують в Організацію.

Ще і третий факт і трета наука. Від чого-ж вмирали члени та členиці? Двох умерло на сухоти; 1 був попарений ґазом в майнах; 1 повісився; 1 затроїв собі жолудок; 1 був вбитий автомобілем; 1 померла при родах; 1 померла при операції вола; 1 померла від апоплексії; 1 померла від запалення нутрішної болони серця; 1 був убитий елевейтром; 1 вмер на затроєнне крови; а причина смерти одного ще невідома.

Замітне серед даних се, що випадки при роботі, які ми імігранти привикли винувати за нашу смерть, були причиною смерти всего 2 людий, а всі другі померли з других причин. Смерть не стрічала людини тільки при роботі в копальні або фабриці, скільки поза нею. Вона чигала-ждала на чоловіка за рогом дому, як він переходив вулицею. Вона чигала на нього, як він всідав до елевейтра. Вона закрадалася до нього поволи, підриваючи йому болони серця, за котрі він навіть не знав, що їх має. Вона мішала йому розум та доводила до самогубства. Вона захоплювала його навіть при буденній операції вола або при занечищенню крови. Словом, цілий ряд непередбачених подій, непередвиджених случаїв.

Ось що нам говорять ті 13 небіщиків. Не покладаймося на те, що ми молоді. Памятаймо, що смерть приходить раз і то тоді, коли сама хоче. Памятаймо, що не вмираючий терпить найбільше від своєї смерти, а ті, що по ньому остаються без його опіки та допомоги. Вони остають при життю, і ще далі будуть потребувати помочи й заради. Дати її може певна, сильна членами та своїм богацтвом запомогова організація. Приступайте до Українського Народного Союза, бо він сю поміч дати може. Організуйте других до Українського Народного Союза, бо чим більша громада, тим більша фінансова сила, і тим більша запорука для кождого члена та членицї.

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.
ОРҐАНІЗУЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ПОЛЬСЬКІ НЕВДАЧІ.

Польські ґазети нарікають, що Польщі не повелося ані на конференції в Сіная (в Румунії), ані з позичкою в Америці. В Сінаї відбулась у серпні конференція малої антанти (Чехії, Юго-Славії і Румунії).

Польща теж хотіла вступити до сеї антанти, але жадала, щоби „мала антанта" признала її східну границю і в разі потреби її боронила. На ту конференцію вислала Польща свого посла Пільца.

Як приймали цего посла в Сінаї, про це пише краківська польська ґазета „Час" таке:

В Сінаї польські справи трактовано в сінях. Чеський міністер Бенеш не мав навіть охоти говорити з Пільцом. А сей польський посол лише одно довідався в Сінаї, що ні Чехії ні Юго-Славії ані не сниться признати і ґарантувати рижської границі між Польщею й Україною і Білорусею.

Також з американською позичкою не повелося Польщі.

З тої нагоди краківська польська ґазета „Нова Реформа" в ч. 176 пише таке:

Поляки є народом молодим і сильним, але не вміють управляти своєю державою і не мають розвиненого змислу державної господарки. Се і є причиною, що Полякам ніхто не довіряє тай нічого не хоче на борг дати.

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ОРҐАНІЗУЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ЛИСТИ З ПІДКАРПАТТЯ.

I.

„Казали мені в Празі, що на Підкарпатті народ темний. А отсе обїздивши декотрі місцевости, бачу, що не народ, а інтелігенція тут темна".

Так говорив мені один з поважних праських соціял-демократів, вернувшись з двохтижневої подорожі по Підкарпаттю. І мав рацію.

Головний контінґент т. з. тут „руської" інтеліґенції складається з учителів середніх і нижчих шкіл та з попів, що досі ще зітхають потаюмці за тими часами, коли жили під Мадярами, і коли простий народ Підкарпатської України перебував трохи не в кріпацькім стані; робив, крім пана-Мадяра, ще й на попа, на дяка, на вчителя, а вони йому, замісць освіти й розвитку національної свідомости, відплачували мадяризацією населення. Картини такі знайомі Українцям з Великої України. Правда, як на Великій Україні, так і тут були свої патріоти, що не забували, чиї вони діти; говорили, писали про се і витерплювали всякі переслідування, — там від московського уряду, а тут від Мадяр. Ще сучасник великого українського Пророка, Т. Шевченка, тутешній піп, письменник і поет О. Духнович гукав до своїх земляків:

> Подкарпатскіе Русини
> Оставте глибокий сон!
> Народний голос зовет вас:
> Не забудьте о своїх!

Як бачимо з контексту наведеної частини його заклику, поет звертається до „руської" інтеліґенції, а не до самого затурканого, забитого, темного народу, і нагадує їй про її обовязок не забути „о своїх", себто дбати не тільки про добробут Мадяр, а звернути увагу й на своїх людей (анальоґія: „і чужого научайтесь, **свого не цурайтесь!"**). Та не дуже поет вірив у те, що заклик його знайде відповідний відгук у серцях інтеліґенції, бо в сій самій поезії звертається до помочи Божої:

> Просим Бога Вишнього,
> Да поддержит руского
> І дасть віку луччого.

В хвилини урочисті або підчас веселого бенкету товариського чи фамілійного карпаторуська інтеліґенція з великим захватом виспівує скомпоновану колись мельодію сього вірша, що зробився чомусь національним гимном Підкарпатської України, хоч ховає в собі риси неґативного характеру, бо справлений своїми закликами до самої інтеліґенції, а не до всего народу, як то належиться, — виспівує, не підозріваючи того, що сим самим видає собі свідоцтво у б о ж е с т в а. Справді, яка величезна ріжниця між сим „гимном" і прометейським, повним огню й бунту супроти гнобителів нації „Заповітом" наддніпрянського Кобзаря! Ані крихти бажання вперто боротися за досягнення національного визволення. Всі надії — в Бозі, що „піддержить руського і расть віку луччого" з панами Мадярами, — ідеольоґія, що як найліпше відповідала психиці підкарпатського Русина-інтеліґента, навіть патріотично настроєного. Національне поневолення народу? Байдуже, коли так вигідно живеться з сильними сусідами. А боротьба — то се-ж дуже прикра річ і загрожує особистим інтересам, особистому добробутові. Адже о. Духнович дуже делікатно пробував протестувати, та й то осатанілий Мадяр гнівався і вязнив народолюбця. Цур йому пек з тією боротьбою! Досить того, що ми признаємось до народу і не цураємось назви Русинів, — „Русин був, есьм і буду!" В сім признанні кульмінаційний пункт національної сміливости й саможертви карпаторуської інтеліґенції. Вище сього плятонічного гасла свідомість і визвольний запал інтеліґентного Русина не сягав.

Правда, в душі де-якої частини підкарпатської інтеліґенції жевріла глибоко захована надія на іншого „руського", десь там на північнім сході Европи. І той „руський", слабуючи на хоробу все і всіх проковтнути („славянскіе-ж ручьи сольются в русском морѣ?"), підмітив се і вряди-годи підігрівав ту надію навіть і не духовим огнем, а простісінькими російськими рублями, але московська коса мала перед собою не гірший від неї мадярський камінь, тому й симпатії ледачої карпаторуської інтеліґенції не роздмухались золотим вітром Москви у велику пожежу, а й досі жевріють собі потроху, як і колись жевріли, бо чужий Москві своєю національною психікою підкарпатський народ не мав і не має жадного бажання перенятись великою любовю до непроханого „брата".

Так стояла справа до великої недавньої війни.

Чотирохрічна війна, що закінчилася розпадом великої Австро-Угорської монархії, була тим грізним молотом, що розбив скелю поневолення славянських народів Европи. Великий удар не міг не відбитись і на долі Підкарпаття. Але напів змадяризована підкарпатська інтеліґенція, з вище зазначених причин, не здолала й не хотіла зібрати, сконсолідувати, зміцнити національних сил поневоленого народу, виховати відпорність їх і перевести національні змагання в уперту акцію до повного визволення. Кінець війни застав населення таксамо непідготованим до політично-державного життя як як то було й до війни. Тому Підкарпаття з його населенням волею міродатних чинників прилучено було до визволеної сею війною Чеськословацької републики, як складову її частину. І, правду кажучи, се було ще одним з найліпших виходів, яких могла собі бажати Підкарпатська Україна: Чехи — все-ж не Мадяри і не Поляки, а свободолюбні, сутодемократичні змагання чеського народу є запорукою того, що й національні змагання Русинів врешті позбудуться шкідливих мадярських впливів і увійдуть у правдиве річище вільного національного розвитку.

Збуджений у своїй національній свідомости український народ Підкарпаття щодалі виразніще й упертіще ставить до своєї інтеліґенції й урядів вимоги національного характеру — і то просто, щиро, прямолінійно, суворо ставлячись до всякого політиканства й крутійств, одідичених інтеліґенцією від часів мадярського панування. А інтеліґенція? За рідкими винятками, вона по інерції й до демократичних Чехів підходить з тією самою міркою, що до Мадяр, тому досі не спромоглася як слід виявити своє національне обличчя, а все політиканствує, нудьгує за минулим, нарікає й не знає на кого їй орієнтуватись — чи на Чехів, чи на старих панів — Мадяр, чи на далеку Москву. На сім ґрунті трапляються часом сміху гідні курйози. Але про се — в черговім дальшім листі.

А тут скажу тільки, що тричі пув правдивий той, згаданий в початку сього листа, соціял-демократ, коли констатував, як вислід власних спостережень, убогість думання, бажань і волі до національного відродження підкарпатської автохтонної **інтеліґенції** і великий підем її **в простім народі** на Підкарпатській Україні. Підкарпатська інтеліґенція хоч і оставила „глибокий сон", збуджена гарматами великої війни, проте досі ще ходить сонна, досі ще не продерла, як належить, очий національної свідомости.

Турист.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР В ГАЛИЧИНІ

Український Народний Театр „Бесіди" під дирекцією О. Стадника давав останними часами вистави в Тернополі, Теребовлі, Підволочисках. Скалаті і всюди мав великий матеріяльний успіх. Склад артистичних сил майже незмінений Дружина числить понад 30 осіб. На літній сезон удалось дирекції скласти навіть невеличку власну орхестру. Пані Голіцинська, п. Крушельницький і п. Блавацький, які одержали від дирекції відпустку для відпочинку, вернулись до праці. Вчасі вакаційнім виставив театр траґедію К. Гуцкова „Уріель Акоста" і викінчив оперу „Жидівку", якої премієра буде в найблищих днях. В науці „Романтичні" — прегарна комедія Ростанда, „Як важко бути поважним" — комедія О. Вайлда і драма Димова „Співець свого горя". Переклади двох останніх пес зроблені на замовлення дирекції з виключним правом їх вистави. Зі Скалата запрошено театр на 3 вистави до Грималова опісля через Підволочиска, Збараж, Тернопіль — прийде до Львова.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО САМІ І ЗАПИСУЙТЕ СВОЇ ДІТИ ДО УКР. НАР. СОЮЗА!

ГАЛИЦЬКИЙ ПРОМИСЛ ОЖИВАЄ

Лист письменниці Катрі Гриневичевої.

Косів, 20. серпня, 1923.

Приглядаюся роботі кружка людей доброї волі, які згуртувалися в Косові у Спілку під назвою „Гуцульське Мистецтво".

Членами сеї спілки є наші люде з сіл і міст на Гуцульщині. З уділів поставили спершу два, три, тепер 12 варстатів для килимів.

В робітні працює кільканайцять осіб, жінок і чоловіків, які ткають прегарні гуцульські килими. Українські килими з Гуцульщини йдуть в світ і дають доказ про нашу народну штуку, про нашу гарну і солідну роботу. Товар, який виходить з гуцульської робітні, бездоганний.

Виріб килимів росте. Показується потреба відповідного дому, щоби умістити в нім цілу вирібню. Варстати поміщені тепер в приватнім, тіснім домі, просто сказати в рудері. А тут конечно перенести ткальні і вкачів до такої будівлі, щоби робота могла лекше розвиватися. Показалася також потреба школи гуцульського промислу, се є школи ткання килимів, столярства, токарства, різбарства, кошикарства, теслярства, гончарства.

У всіх тих галузях промислу розвинено наш власний спосіб роботи і дамо взірці наших українських окрас.

Потрібний будинок на ткальні, потрібний будинок на инші галузи гуцульського промислу і потрібна будівля на промислову гуцульску школу.

В червні сього року приняли загальні збори спілки „Гуцульське Мистецтво" плян науки заводової школи гуцульського промислу.

Учителями будуть найкрасші наші різбярі-Гуцули, Девдюки, Шкрибляки й другі. Молодіж з гуцульських сіл прийде вчитися. Український промисл розвинеться і дасть народови духову і маєткову силу.

Щоби се перепровадити як слід, взиваємо і просимо, щоб Українці за морем порозумілися з зарядом спілки в Косові і подали від себе ради, в який спосіб могли би вони підперти гуцульський промисл.

Просимо переписатися з зарядом спілки і вказати шлях до лекшого розвою фабрики і школи.

В який спосіб моглиби найти гуцульські вироби збут серед Українців американського континенту, а також серед инших народностей?

В який спосіб зібрати уділовців, які приступили би з уділами до спілки: „Гуцульське Мистецтво"?

Ми знаємо, що не буде нікого, хто не розумівби величезної ваги сеї справи. Крім рільництва мусить наш нарід розвинути свій промисл а молодь має опанувати ремесло і промисл на нашій землі.

Коли потворимо жерела постійного збуту, коли кожда хата, кожда читальня, кождий Народний Дім, кожда церков, кожда Рідна Школа замовлять вироби з гуцульської промислової спілки; коли підуть замови на працю, коли люде пришлють уділи і датки на школу, зараз счиниться животворний рух, станутъ Гуцули возити камінь і дерево на підвалини, а теслі здвигнуть великі, ясні салі з десятками варстатів і школа та фабрика гуцульського промислу стане вкладом не тільки і ліпше будуче Гуцульщини, але відживить промисл цілого українського народу.

Просимо навязати переписку зі спілкою і подати свої ради і вказівки.

Просимо слати уділи по 10 долярів. Просимо замовляти товар.

Всяку переписку просимо полагоджувати або просто або через Представництво Західно-Української Републики в Канаді у Вінніпегу.

Адреса спілки і школи:

HUCULSKE MYSTECTWO
Kosiw — p. Kolomyja
Europe, Galicia, via Poland

Ожидаємо листів, рад, вказівок, уділів і датків а зтим нової доби для українського промислу в гуцульських горах української землі.

З повним поважннем і щирим привітом,

Катря Гриневичева.

ПРОМИСЛ НА ГУЦУЛЬЩИНІ.

Нині містимо допись української писменниці Катрі Гриневичевої з Галичини про основанне промислової спілки в Косові, на Гуцульщині, під назвою Гуцульське Мистецтво і про приготовання до основання там великої української гуцульської промислової школи.

Д. Гриневичева звертається в сій справі до американських Українців о поміч братам Гуцулам в їх зачатках до розвинення своєрідного промислу.

Ми певні, що кождого з американських Українців зацікавить ся справа і тому радимо прочитати писмо д. Гриневичевої і подумати, якби негайно помогти в сьому не тільки гарному але й розумному ділі.

В прегарних горах Карпатах на Гуцульщині чудовий народ Гуцули здавна мали свій домашній гуцульський промисл. Гуцули виробляли тільки для себе килими, вишивки, різби і т. п. Іноді появлялись серед них і значні таланти, що розвивали сей промисл з артистичного погляду.

Але досі не було більших проб розвести гуцульський промисл на більшу скалю та основати гуцульську промислову школу.

Се перші заходи, які, як видно, були доволі успішно, як загалом в Галичині всякі українські економічні заходи вінчаються успіхом.

Розвиток того промислу і школи може мати велике значінне для морального і матеріяльного піднесення Гуцульщини. Красна а бідна Гуцульщина може стати красною і заможною, як дійсно сі гарні зачатки доведуть до значного упромисловлення сеї нашої карпатської країни.

Тільки треба помочі з Америки, бо в Галичині тепер гроший нема. Гроший не в дарі, але для бизнесу. В бизнесі ризикують тисячі, а чому-ж для Гуцульщини не найшлось би тут і в Канаді у кождого Українця 10 долярів на діло, яке певно удержиться і певно розвинеться?

НЕЧЕСНА АҐТАЦІЯ БОЛЬШЕВИКІВ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Подаємо до відома українського загалу в Америці лист Українського Педаґоґічного Товариства (Рідна Школа у Львові) до Обєднання Українських Орґанізацій в Америці: Ч. 2685, дня 18. серпня, 1923.

Отсим маємо честь повідомити Вас, що одержали Ваше цінне писмо з 16 липня, а також переслану нам ласкаву щедру жертву в сумі **$1,249.19.**

Заразом посилаємо посвідки для всіх славних громад, що жертвували ласкаво на Рідну Школу.

Ми переживаємо тепер дуже критичний момент. З одного боку польська шкільна кураторія робить нам велике перепони; польська адміністрація спиняє розвиток Товариства, не допускаючи до заснования нових кружків; польські політичні власти не дозваляють збірок на Рідну Школу, а трафляється, що зібрані гроші конфіскують, а збирачів карають арештом, — а з другого боку Рідна Школа стрічаєть неожидано з підпольною киринною роботою і **від „своїх"**.

Посилаємо Вам витинок Громадського Голосу, з якого бачите, що галицькі українські соціял-демократи прямо заграбали присланих українськими робітниками в Ню Йорку $150.00 по половині для Рідної Школи і для українських інвалідів, а на оправданне того навели цілий ряд найчорнійших брехонь і клевет.

Зазначуємо при цьому, що Головна Управа УПТ піддержує всі українські шкільні цілі. І коли робітники поставлять окрему школу, так і ту школу буде субвенціонувати як субвенціонувала веденне господарського курсу неграмотних для бувших стрільців УГА в Берні, що тепер перебувають в Чехо-Словаччині на іміґрації. Але такого бажання ніхто з кругів „Землі і Волі" не виявив, а далі стверджено, що з їх боку нема жадних заходів щодо основання окремої школи для робітничих дітий, бо власне школи для робітничих дітей удержує У. П. Т.

Представник „Землі і Волі" твердить, що Головна Управа УПТ переводить політику передавання приватних українських шкіл в руки польської влади, і навіть передано вже одну школу УПТ, мимо спротиву зелізничників під опіку польського маґістрату. Міжтим Головна Управа рішила одноголосно не старатись о удержавненне своїх приватних шкіл і видала в цьому напрямі обіжник до всіх своїх Кружків. Очевидно справа передачі якоїнебудь школи УПТ маґістратові це чиста видумка. Це тим більше замітне, що ухвалу сю принято 28. квітня ц.р. і на тому засіданню був присутний весь час та голосував і представник У. С. Д. П. і секретар партії п. Антін Чернецький, а лист представника „Землі і Волі" п. Кузбита датований дня 22 мая ц.р., значить, тут не має місця ніяка містифікація, а навпаки закид цей являється свідомою злобною видумкою.

Такою-самою є твердження немов делеґат партії У. С. Д. П. зложив мандат. Навпаки, секретар партії У. С. Д. Чернецький є і донині членом Головної Управи УПТ і брав і бере правильну участь у всіх її засіданнях. Кромі того той представник У. С. Д. П. є також членом орґанізаційної комісії Рідної Школи і в її працях бере живу участь. Належав він також до співробітників статутової комісії; що якраз приготовляла зміну статута, ще належить він до комісії 3-ох, яким поручені справи персональні службовників Товариства.

Голосовні закиди представника „Землі і Волі" про якенебудь переслідуванне соціялістичних чи тільки радикально думаючих учителів, як і дальші нісенітниці про, якісь, свідомі виступи молоді, які безмилосерно здавлюється і т. п. це ніщо інше, як свідома злоба і лож.

На потвердженне цього Президія УПТ. ухвалила: 1) звернутись до члена Головної Управи УПТ, репрезентанта У. С. Д. П., п. А. Чернецького з просьбою спростувати видумки представника „Землі і Волі" в американських „Щоденних Вістях" з дня 23. липня с. р., 2) Звернутись до зелізничникві і робітників, які посилають своїх дітий до наших приватних шкіл, щоб заявою, підписаною удостовіреними нотаріяльно своїми підписами ствердили цілковиту безпідставність закидів представника „Землі і Волі" щодо передачі школи польському маґістратові, переслідування учителів і т. п.

Та поки ця акція буде переведена, вважаємо за потрібне заздалегідь переслати Вам це вияснення, щоб Ви мали поняте, з якими перепонами від чужих і своїх приходиться нам будувати своє шкільництво.

Ми тепер приступили до отворення нових шкіл та до поширення деяких істнуючих.

За Гол. Управу У. П. Т.:
М. Галущинський, заст. голови;
Я. Яцкевич, член презид.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".

ВРАЖІННЯ З ПОБУТУ В РІДНОМУ КРАЮ.

Кілька днів тому назад повернув до Злучених Держав з подорожи до старого краю о. Володимир Лотович, парох української католицької церкви в Бруклині, Ню Йорк. Знаючи велике заінтересованнє українських іміґрантів в Америці положеннєм в старому краю, він загостив до нашої редакції, щоби через Свободу поділитися з широкою громадою зі своїми вражіннями з подорожи.

Життє в Европі.

Їдучи до Галичини та вертаючи звідти, о. В. Лотович переїздив через Францію, Німеччину, Швайцарію, Австрію, Чехословаччину та Польщу, і мав теж нагоду приглянутися й тим краям.

З них усіх вражіннє найбогатшого краю робить Франція, де хід життя робивби вражіннє нормального, мирного стану, якби не безпереставні ревізії пасажирів та рабунки купців. Життя у Франції не можна, однак, назвати дуже дешевим. Навіть тому, що має американські гроші, воно не виходить дуже так дешево.

Зате Німеччина робить вражіннє найбіднійшого краю на всю Европу. Тут не лишень все дороге, але й за гроші не можна дістати богато річий. Мясо, приміром, коштує страшні суми; навіть як у вас гроші є, то деколи мяса купити неможливо.

Клопоти подорожного з виміною гроша.

Так населенню як і подорожним найбільше доскулює невпинне обнижуваннє курсу німецької монети. Взагалі зміна гроший се великий клопіт подорожного. При ній звичайно його найбільше обшахровують. Про се існує тільки всяких державних приписів, що він ніяк в них не розберється. Наперед постановляють, кілько виплачувати за кожду чужу монетну одиницю. Потім кажуть, кілько процентів рахувати державного податку за виміну. До того ж ті приписи зміняють так часто, що пасажир їде до банку приготований на одну драчу, а стрічається з новими, власне що-лиш зарядженими.

До сих державних драч банк додає ще свої так, що розмінявши 10 долярів в банку, він вийде з вартостю яких 7 долярів 50 центів в кишени. Значить, одну четвертину своїх гроший тратить звичайно на виміну.

В краях, де курс гроша усталений, як се є в Франції, Чехословаччині та Австрії, ще пів біди: там курс один цілий день. Зате в краях, які курсу своїх гроший не усталили, як Німеччина та Польща, сей курс звичайно троякий кождого дня: рано один, в полудне другий, а сполудня вже третий.

Немалі клопоти теж з численнєм на сотки тисяч та міліони. Нераз можна бачити пасажира, як він, почувши ціну свого обіду в реставрації, місто вичисляти заплату вейтрови, викладає всі свої гроші з кишені та каже йому вибрати собі саму свою належитість за їду та обслугу.

Подорожний мусить теж стерегтися перед злодіями, яких тепер в Европі дуже богато, а які, відомо, чигають передовсім на подорожного, та ще такого, що не знає язика краю. Перед ними просто спастися не можна. Тому й добре є возити свої гроші в подорожних чеках американських банків або експресових компаній. Се, хоча дорожче, та зате безпечнійше.

В Чехословаччині, здається, народ вдоволений, хоча життє дороге. Дістати тут можна всего. Австрія бідує тяжко, але зате її клопоти зі спадаючим курсом гроший покінчилися та ціни усталилися. Дорого тут все, робіт видно нема, але кождий принаймні знає, що його життє коштує.

Грошеві клопоти се перше вражіннє, яке дістає кождий, що приїзджає до Польщі. Тут гейби кождий був грошевим спекулянтом. Урядник і робітник, так як колись купець, їдучи рано до роботи, купує гвяту, щоби поглянути, як нині „стоять гроші". При обіді він знова говорить за курс гроша, і на вечеру теж їсть курс гроша.

Наслідком неусталеного курсу гроша, робітник ні урядник не знає, кілько він побирає зарібку. Коли він дістає пенсію чи заплату, то він не знає, що він дістає, не знає, що сі гроші будуть вартувати за день два, за тиждень або за місяць вже й не кажучи. На загал курс польських гроший все паде, а за тим ростуть ціни товарів на польські гроші, а за цінами робітники та урядники жадають підвисшування своїх зарібків. В той спосіб кождий живе там серед безупинних переґонів межи цінами та зарібками.

Хто має американські гроші, тому, відомо, не випаде нічо дорого. Найкращий обід в найліпшім готели буде мати за пів доляра. За доляра буде мати гарне життє кождого дня. Зелізниця теж дешева для нього. Та для людини, що не має американських долярів, а має польські марки, воно зовсім інакше: він не може просто нічого докупитися. І то не лише робітники. Навіть висші урядники, які за австрійських часів жили вигідно та кождого літа їздили на місяць-два в заграничні купелі, тепер можуть ледво прожити. Урядник держави, що має яких сім міліонів польських марок, має що їсти, але не має в що одітися. Через те й не диво, що серед всіх тих, що живуть зпе нсії або тижневого зарібку, серед урядників та робітників, шириться страшне невдоволеннє з польської держави.

Стан селянства.

Селянство теж терпить не мало через неусталений курс гроша та дорожнечу. Ще більше терплять вони через ріжні дорожняні розпорядки уряду, який установляє ціни на рільничі продукти, через що сі ціни ніколи не доганяють вічно обнижуючоїся польської марки. Наслідки сього такі, що коли при вільній торговлі селянин мігби сподіватися добути чоботи за один корець збіжа, то тепер мусить продати два й пів, щоби купити чоботи. Дорожнеча на все (і сірники пачка коштувала 2,000 марок) підриває рільництво в страшний спосіб. Польща показує селянам практично, що вона не вміє дбати за їх долю.

Сьогорічні жнива показалися не найліпшими Збіже зародило добре на солому, але не на умолот. Видно, недостаток худоби.

„На знищене Русі".

Українському селянинови, відомо, ще гірше всего доскулює польська влада. Йому нема ніякої можности поправити свою долю. З нього беруть і деруть податки і додатки до податків і додатки до додатків. „До податків є десять додатків" — кажуть наші селяни. Податки вічно підносять, до старих додають нові. Урядники друть безправно, а на зажаленя нема ніякого ратунку.

Ні український селянин ні український міщанин ні український інтеліґент не має ніяких прав в польській державі, політичних, національних ні горожанських.

Українцям не дозваляють на відбуваннє публичних зборів або нарад. Українські товариства розвязується або забороняється їх завязаннє. Шкіл українських не отвирають, ба й старі замикають. Українських учителів переслідують, переносять, проганяють. Українські церкви, католицьку та православну, душать. В Холмщині, приміром, польський уряд забрав 372 українські православні церкви, а віддав з того українським громадам всего 35, а решту 337 держить замкнені. Як уряд дасть коли дозвіл на отворенне церкви в Різдво або на Великдень, то лишень з ріжними шиканами, забороняючи приміром дзвонити, тощо. Всіх українських свідомих православних священиків поарештовано. Через те люди не вінчаються, не хрестять дітий, ховають без церемоній. Все се роблять Поляки на те, щоби примусити Українців йти до польських ксьондзів, щоби примусити їх переходити на латиньство та ставати Поляками.

Парляментарна акція?

Українські посли в польськім соймі підносять безустанні протести проти сих варварських переслідувань українського народа польським урядом, але всі протести на нічо не придаються. Самі посли стверджують, що Поляки рішилися знищити всіх Українців, перевести їх на Поляків або прогнати з української землі. За сею політикою стоїть не лишень польський уряд, польський купець, та польський урядник, але й польський селянин, робітник та польська інтеліґенція, словом вся польська нація без ріжниці політичних переконань.

Український народ знова не дурить себе ніякими надіями на польську ласку. Вони всі знають, що межи Україною та Польщею йде боротьба на ножі, на життє або смерть. Всі верстви українського народа в Галичині свідомі сього добре, що їм прийдеться або побідити або загинути. Весь народ стоїть за самостійною українською державою. Вони хочуть злуки з рештою української території, але не в московську провінцію. В Галичині орієнтації на большевицьку Росію просто нема. З вимком невеличкого гуртка агентів, які служать большевикам за зупу, большевизму в Галичині таки нема. Народ знає, що большевики виробляють з Українцями за кордоном, на Вел. Україні. Звідти приходять часто люди, а наші знова часто туди переїзджають, і добре се знають. Всім відомо, що народ на Великій Україні невдоволений з большевицького уряду, що сей уряд душить український національний рух, та що всі там хочуть відорватися від Москви при першій нагоді.

Мимо всіх переслідувань зі сторони Поляків, український народ в Галичині не зневірився в свою будучність. Всі палають охотою боротьби. Всі немовби ждали нової війни, яка на їх думку вибухнути мусить. Се переконаннє слідно просто всюди. І селяни деколи не відбудовують своїх домів як треба, бо надіються нової війни, і міська інтелиґенція жде війни. Війна просто пахне в воздусі. З одної сторони се зле для практичного життя, але зате з другого боку се свідчить, що дух в народі ще не зломаний; що вони хочуть боротьби та що вони до неї підготовляються.

Загалом можна сказати, що скріплені способи польонізації викликали скріпленнє українського духа. Національна свідомість зросла неймовірно. Всі знають не лишень, що вони Українці, одно зі своїми братами під московським, большевицьким пановаваннєм, але й що їм всім потреба одної соборної національної держави. Вони за неї мріють, за неї думають, за неї працюють і свою кров проливати хочуть. Вони будуть боротися проти всіх ворогів, якеб становище ми в Америці не занимали. Вони не хочуть нашої моральної піддержки, бо вони мають самі в собі моральної сили досить. Як їм чого потреба, то матеріяльної піддержки, щоби прискорити темпо розвою, скріпити боротьбу та змечшити число жертв сеї боротьби.

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ І ГАЗЕТИ БО ЧАСТЕ ЧИТАННЄ ВЕДЕ ДО ПРОСВІТИ. А ПРОСВІТА — СЕ СИЛА. — ПИШІТЬ ПО НАЙНОВІЙШИЙ ЦІННИК КНИЖОК.

ЧОРНІ ДІЯМАНТИ

РОМАН В ПЯТИ ТОМАХ
МАВРА ЙОКАЯ.
(Переклад з мадярського)
ПЕРШИЙ ТОМ.
ТРЕТИЙ ТОМ.

(65)

Він гадав скорше, що з ним лише жартують і що тут можна добре торгуватися. Він задовольнився і меньшим зиском.

„О, не говоріть так, пане!" відповів він чоловіку, з яким він почав розмову. „Тридцять гульденів надвишки, цеж заборато! Я вам даю тисячу бондарських акцій з двадцятю пятьма гульденами надвишки."

Такого галасу, який він викликав цими словами, він ще не чув.

Спереду, ззаду, з боків на нього напали, кричали на нього, штовхали його, ревіли йому в ухо, махали кулаком перед його носом: „Хто це! Що він є? Контрмінер! бесер! злодій! негідник! заплачений агент! Геть його! Розбийте йому капелюх! Виканьте його звідси! Він хоче взяти двадцять пять? Йому треба дати двадцять пять в спину!"

Шпіцгазе ледве спромігся вивдалити пана Чанту з цеї святої салі, але його капелюха він не міг вже урятувати, його вже роздушили; а на дворі почав і він докоряти Чанті.

„Що за чортовиння ви там зробили? Чи ви при своїм розумі, що ви в той момент, коли контрміна прибита, стоптана в порох, виступаєте як контрмінер і хочете продавати наші власні акції?"

„Яж не хотів їх продавити," виправдувався пан Чанта, „я хотів лише бачити, чи акції дійсно дають за це ціну."

„Чи їх дійсно дають так?" промовив Шпіцгазе докірливим тоном; „ніби на біржу хобить, щоб жартувати там! Пунтафарський папір то чисти золото! Сьогодня він стоїть на тридцяти „товаром", на двадцяти вісьми „грішми"; завтра він стоїти-ме тридцять два „товаром" і тридцять „грішми" — так він буде підніматися все вище. Колиб я мав лише гроші, я поклав би в нього мій останній шеляг. Я знаю, що я знаю, мені відома біржова погода. А вже я довідався у Каульмана! Але я не смію про це говорити!"

„Отже що ви довідалися?" напирав пан Чанта на комісіонера, „меніж ви можете це сказати!"

„Я можу вам лише натякнути," відповів Шпіцгазе обережно оглядаючись, „що Пунтафар ще не осяг своєї останньої стадії! Ого! Щасливі ще ті, які їх дістануть по тридцять два. Я втаємничений у плян; я не смію розумітися зрадити деталей того, як імпульси один по другім будуть гнати цей папір вгору. За півроку прийде один імпульс, в наступнім півріччю другий так, що світ вирячить очі і роззявить рот. Від нині за рік Пунтафар стояти-ме сто процентів понад означену ціну."

„Сто процентів," скрикнув Чанта і хитнувся від здивовання до стіни. Але він швидко прийшов до себе. Він розгнівався на Шпіцгазе, що той хотів його одурачити. „Слухайте, але ви любите вигадки. Ідіть собі. Я знайду дорогу до дому сам."

І він прогнав Шпіцгазе.

Але наступного дня він першим ділом зажадав від кельнера біржове справоздання.

І дивись, там стояло справді те, що пророкував Шпіцгазе. Срібло впало від разу о два проценти, а „Бондавар" стояв на 30—32 гульденів. А що сто ть там, то свята письмо.

„Я не продам жадної акції!" промовив Чанта, клацаючи долонями, встав і одягнувся.

Це дурне щастя! Треба лише раз лишити вікно на ніч відчиненим, і ранком всі шуфляди вже повні грошей.

Він сербав ще свій сніданок, коли до нього прийшов вже Шпіцгазе. Його обличча сяяло тріюмфом.

„Ну, що я казав?" промовив він, кладучи перед Чантою принесене біржове справоздання і показуючи на підкреслені червоним олівцем цифри, які цікавили Чанту.

Чанта не сказав йому, що він вже читав біржове справоздання, і тому він міг цілком добре удавати спокій, дивлячись на цифри і хитаючи головою.

„Це справді так, але це не шкодить."

„Я гадаю! вечером курс стояти-ме на 35! Колиб я мав лише гроші!"

„Ну маєте ще пятьдесятку, Шпіцгазе. Будьте також щасливою людиною. Купіть собі також одну бондаварську акцію. Не цілуйте мені рук, я не дозволяю вам цього."

І він всеж дозволяв це.

„Дивіться не прошахруйте цеї акції. Затримайте її собі. Коли прийде час платити иньші рати, я заплачу за вас. Але не цілуйте мені руки за все. Я зроблю вам ще багато доброго. Коли ви цілувати-мете мені так часто руки, як я робити-му вам добро, то мені нарешті не лишиться жадної руки. Але тепер я чекаю вдячности і з вашого боку, я сподіваюся, що ви при кождій нагоді повідомите мене, коли ваш принципал почне гутувати-ме маневр з своїми акціями. Особливож ви повідомите мене, коли прийде час їх продавати. Розумієте ви мене? Ну добре! Тепер же це буде цікавити вас самих, бо вижсамі будете мати одну акцію. Тим краще ви будете вважати. А коли ми продамо ці акції, ви дістанете також добру провізію."

Шпіцгазе перецілував Чанті по черзі всі пальці.

„Але я прошу вас лише одно," благав Шпіцгазе, „не зрадьте мене пану Каульману, бо коли він дізнається, що я зраджую таємниці його справ комусь иньшому, він виганить мене зараз геть."

„Не бійтеся нічого, ви маєте діло з порядною людиною."

І ця порядна людина гадала, що вона вже здобула собі иньшу порядну людину, яка буде зраджувати їй таємниці третьої порядної людини. Якаж з цих богатьох порядних людий одурить найбільш жорстоко иньших?

Ні! — Евеліна!

Івану було вже крайня пора вернутися до своєї копальні вугля.

В той час, коли він робив в Пешті дурниці, в долині Бонди сталися великі річи.

Недалеко від його фабричної кольонії повстали з чарівною швидкістю нові величезні будівлі, як буває звичайно при таких будовах, при яких не питають про те, скільки щось коштує, а лише про те, коли щось буде готове, не зважаючи на жадну ціну.

Акцій не було ще видано, а консорцій витратив вже на будови підприємства один міліон.

Всюди панував горячковий поспіх; тут працює парова машина для виробу цегли, там пересувають по дроту будівельні матеріяли на зростаючі стіни; високо накидані горби свідчать про виконані вже земляні роботи; комини димлять вже, вже покривають дахи. Будують цілу вулицю! Нове місто!

Пан Роне не писав Іванови нічого про ці нові будови.

Про дещо иньше пан Роне також не повідомив Івана, а саме, про те, що в копальні вирнув третий руйнуючий дух, „страйк", який робить шкоду навипередки з „вибуховим" і „злим газом".

Частина робітників хоче найнятися на роботу в нових копальнях вугля, які звуться „панською кольонією". Там їм обіцяють о половину більшу платню, ніж їм платить Іван.

А навіть пан Роне виповів службу і заявив, що він вважає значно вигіднійшою для себе посаду директора, запропоновану йому акційним товариством.

Він-же вишукав між робітниками Івана найкращих і звабив на службу до акційного товариства обіцянкою високої зарібної платні.

Тепер побачив Іван, яку дурницю він зробив, принявши до копальні директора приведеного йому його милим приятелем.

Оттакий є вчений!

Він досліджує, які звірята жили перед сотками тисяч років в добі формацій камінного вугля, але йому не прийде на думку, що недобре буде дати конкуренту осісти поблизу своєї копальні.

(Далі буде).

ДОПИСІ

РОЧЕСТЕР, Н. Й.

До школи!

Учітеся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь,
Свого не цурайтесь.
Тарас Г. Шевченко.

Такими словами великий наш Пророк Тарас Шевченко неначе кликав до українських батьків і материй тут, за широким океаном, в далекій чужині. Уважайте на своїх діточок, ховайте в своїй рідній мові „і чужому научайтесь й свого не цурайтесь!" Такий гарний клич, таке дороге упімнення до тих, що мусять жити в чужім краю, між чужими людьми.

Мов предвиджував як добрий батько, той Батько нашого духа, що прийдеться богато його землякам блукати скитальцями по чужих краях! Проте й остерігає нас ізза могили, щоб не забули за свою землю, за свій народ!

І повинні ми усі йти за кличем Шевченка. Кчитися і своїх діточок учити в своїй рідній мові, на славу нашому народу, а на користь самим нашим дітям.

Освіту Шевченко розумів як найдорозший скарб, але й знав, що наш народ через неволю і злидні не зрозуміє, що значить освіта. Аж мусів потрясти нас своїми грімкими словами щоби нобачити правду. І справді наш народ береся за науку але на Заповіт Батька Тараса не усі діти України уважають.

Ми знаходимося в Америці, в краю, який дуже дбае за просвіту. Стараймося учити наших діточок в американських висших школах, але й уважаймо, щоб неховати наших дітий на ігнорантів усього, що українське. Стараймося, щоб кожна наша матір і батько старався, щоб його діти йшли в школу українську. Подбаймо про заснованне всюди українських народних шкіл в Америці.

Тому просимо усіх батьків і материй в нашій громаді: записуйте дітий своїх в школу! Народна Школа Тов. „Вільні Козаки" міститься під 102 Joiner St. Наука в нашій школі не переривалася ціле літо, а з днем 17-го вересня почався впис дітий до школи. Не кажім, що дві години не научить богато, але уважаймо, щоб наші діти були не ворогами України і вашими, але чесними горожанами цего краю і добрими оборонцями, тої землі, де спочивають тлінні останки Тараса Шевченка. Школа провадиться в понеділок, середу, пятницю і суботу, — від 5-ої до 7-ої вечер.

ЗА КОМІТЕТ ШКОЛИ:
Дмитро Братусь, Олекса Луців, Іван Романів, Вол. Ґуральський, Іван Гнатків.

---o---

ВУНСАКЕТ, Р. АЙ.

Яничари.

Наші модерні кацапи з 11-ої вулиці в Ню Йорку починають іти слідами своїх попередників, старих кацапів. Ще бракує, аби перемінили у своїй плюгавій шматі усьо на настоящий русской язик, так як робит їх тітоха стара грішниця „Кацапська правда". Пощож вам, українські яничари писати, читати і говорити тою мовою, проти котрої ви виступаете в кождім числі своеї шматки під покришкою „святої комуни", Радянської України та в „імени українських робітників"! Знайтеж, що ми, українські робітники, вважаемо вас за гайдуків комісарської панщини і більш нічого. Ви не здурите свідомих українських робітників, хіба таких, яких українська суспільність викинула на смітник. Тепер скажу, що спонукало мене написати тих кілька слів на адресу мальчиків з 11-ої „стріти". В ч. 207 на четвертій стороні „кацапських вітів" надрукована стаття під заголовком „Добрий примір для всіх". Та стаття передрукована з „Землі і Волі" зі Львова. Видно, що наші мальчики всюди однакові, як львівські так і нюйорські. В тій статті говориться про $150, які то вислало Тов. „Українська Бесіда" з застереженнем, що коли нашою школою управляють українські патріоти, щоби не дати ані цента! Також було щось призначено для наших інвалідів, але сказано, що коли ті інваліди патріоти України, аби також не дати ані цента, бо то мовляв буржуї, вороги працюючого люду. Ох, ви вироди українські! Бодай вас мати була задусила ще в колисці! Ті наші бідаки, котрі віддали всьо, що мали найдорозшого для працюючого люду України, кров свою, життя молоденьке для бідного свого народу жертвували, а тепер ворог над ними глузує, а ви вироди України відмовляете їм помочи! Ох, ви, грязь Москви, варшавське сміття! Прийде час, що з вами український народ зробить обрахунок. Українській школі також відмовляете помочи і накликуете других, аби нічого ніхто не дав, бо, мовляв, тою школою управляють чорноризці, значить, також українські патріоти, котрі виховають патріотів, котрі будуть боронити Україну від Варшави і Москви. Мерзкі душі! Нехай вас наша школа не обходить; не гризіться нею. Наш народ її підтримае без вас. Ви ліпше пильнуйте Варшави і Москви, бо коли чорт розвалить Варшаву і Москву, то тоді і вам не буде місця на нашій батьківщині, а також і тут в Америці.

Нехайжеж у відповідь на таке нечуване яничарство наша еміґрація тим більше подбае, щоби дати належну поміч своїм школам і своїм інвалідам.

Трохим Верниволя.

---o---

ІСТОН, ПА.

З організаційного віча „Обеднання".

Вже від довшого часу Істонська громада відчувала потребу віча в справі народній. Віче відбулося дня 26. серпня 1923 в ґали парохіяльній. Збори отворив Николай Підгайний короткою промовою і попросив громадян, щоби вибрали собі предсідателя на перепровадженне віча. Вибрано Филимона Саґатого. Вибраний голова подякував за вибір і покликав на секретарів Н. Підгайного і В. Дроботія і представив зібраним Др. В. Ґалана і уділив йому голосу. Як др. Ґалан зявився на підвисшенню, зібрані привітали його гучними оплесками. Др. Галан зачав промову тим, що переповів, що він як український жовнір і наочний свідок бачив і відчув на своїй власній шкірі, а саме, як наш народ боровся за свою волю і як впав знеможений у руки катів. Страшна різня і тиф знищили нашу арімю. Скілько то найкращого цвіту наложило буйними головами, скілько то пролилося української крови! Колиб ви бачили ті поля политі кровю, ті страшні трупи замучених людий, а між ними трупи діточок, старців, жінок — то вас не бравбися сон від споминів тих усіх страхіть! Треба видіти своїми очима, щоби знати, яка чорна душа у московської дичі. Колишне татарське лихоліттє це тільки іграшка проти того, що чинили на Украіні московські большевики. В тім самі часі такі самі дикуни, Ляхи, кинулись звірюками на безоружне населенне Галичини. Вони палили наші рідні села, убивали безборонних старців, женщин і дітий, серед таких мук, що не хочеться вірити, аби таке могло сподіятися в теперішних часах. Згадав шановний бесідник, як наша армія боролась по геройськи перед переважаючою силою. Гола, боса і без набоїв випирала ворога і як що вдалося здобути набоїв то дальше гнала перед собою польську голоту. Згадав бесідник про армію Галлера, добре уоружену ситу і добре одіту, як вона напала на Галичину. Тоді то наша армія, без зброї і припасів мусіла уступити перед переважаючою силою за ріку Збруч. Велика Україна, яка проголосила злуку з галицькою Україною, не могла також, з причини внутрішної анархії подати поміч своїй молодшій сестрі. Польська військова перевага випирала галицьке військо поза межі та варварським способом ограблювала і так вже війною зруйноване населенне. Сей ляцький напад не має собі рівного. Це більше злочинний напад, ніж був царський напад на Галичину в 1914 році. Щоби запобігчи тому безправству, ми мусимо обеднатися і ставати рамя об рамя, грудь при груди і уневажнити цей підпис амбасадорів, котрі віддали Галичину 14. березня 1923 р. на поталу Польщі. Що на ті всі справи треба фондів, се зрозуміе кождий. Заохочував шановний бесідник слухачів до спільної і згідної праці для рідної справи. Тепер пора обеднатися і працювати, щоби вратувати Неньку Україну перед неволею. На цю ціль треба давати і збирати жертви. До праці громадо! Закладайте всюди комітети „Обеднання", збирайте народний податок, бо від цього залежить доля інвалідів, шкіл, сиріт і політичних вязнів тай ціла визвольна боротьба українського народу. „Обеднання" не є партійною орґанізацією; воно обеднує всіх щирих народних робітників, яких цілию є нероздільна, обеднана, вільна, самостійна демократична українська република.

Відтак ухвалено резолюції. Коли прочитано першу резолюцію, зібрані на знак пошани поляглим борцям повставали з місць.

1. Схиляємо свої голови у память борців, котрі віддали своє життя за свободу українського народу.

2. Ми Українці, котрі живемо в Злучених Державах в Істон, Па., на нинішнім вічу дня 26-го серпня 1923 р. відновляємо відділ „Обеднання" і прирікаемо, що будемо піддержувати доти, доки „Обеднання" буде істнувати.

3. Ми не узнаемо рішення амбасадорів з 14. березня 1923 р., яким віддано Галичину на поталу Польщі.

4. Прирікаємо, що будемо готові дати поміч проти наїздника Польщі.

5. Обіцюем, що будем підтримувати святиню науки на галицькій землі, себто рідну школу.

6. Дамо поміч нашим нещасним борцям, котрі зістали нездібні до праці за волю українського народу.

На вічу зложили на інвалідів: В. Ґудз 5.00; Ф. Сабатий 4.00; В. Дроботій 3.00; по 1.00: М. Колодруб, Т. Кульчицький, І. Милимук, І. Крочак, В. Литвин, І. Вересюк, А. Допілка, М. Загоройко, Н. Підгайний; по 50 цнт.: І. Ништа, Я. Стиран, Т. Терлецький, М. Савчук, Т. Фотий; по 25 цнт.: П. Ґавур, В. Беднарський. Разом $24.00.

З панахиди прийшло для інвалідів: по 1.00: П. Стиран, Я. Стиран, Н. Підгайний, В. Ґудз, о. В. Обушкевич; по 50 цнт.: І. Вересюк, П. Гутнік, В. Гутнік, І. Милимук, М. Загоройко, І. Підборецький, А. Василик, В. Дроботій, Анс. Дроботій, С. Дроботій, Т. Смеречинський, В. Савчук, Гі. Ґавур, Т. Ґудз, І. Крочак, С. Терлецький, А. Бренчак, В. Беднарський, М. Колодруб; М. Ружила 75 цнт. Разом з панахиди $15.25.

Всім жертводавцям складае комітет найсердечнійшу подяку. Рівнож складаемо прилюдну подяку о. В. Обушкевичови за так патріотичне діло, що перед панахидою розяснилисьте справу і відправилисьте панахиду за поляглих борців і зарядилисьте збірку на наших нещасних братів інвалідів, котрі потратили руки, ноги, очи і здоровля і зістали неспосібні до праці.

На вічу зібрано $24.00; з панахиди $15.25; з панахиди дрібними датками $7.81. Вислано до „Обеднання" разом $47.06.

Н. Підгайний,
В. Дроботій,
секретарі віча.

Еміль Совестр.

ВІТЧИНА

Я мав у Венсан старого вуйка бурмістра Фонтцай, якого я час від часу відвідував. „Жероме — сказав він мені одного дня — ти знаєш, що сталося на границі?"

— Ні, начальнику! — відповів я йому.

— Так отже, знай, що вітчина в небезпеці.

Я не розумів добре цих слів, але вони трохи вразили мене.

— Ти певно ніколи не думав про те, що це є вітчина? — говорив він дальше, вкладучи руку на мое плече. — Це, те все, що тебе окружає, все, що тебе викохало та виростило, все, що ти полюбив; це село, що ти бачиш, ці доми, ці дерева, ці малі дівчатка, що йдуть онтам сміючися, це все вітчина. Закони, що тебе стережуть (якщо твоя вітчина має свою державу. Пр. перев.), хліб, який заробляєш своєю працею, радість і смуток, що їх тобі приносять люди, та річи, серед яких живеш, це все вітчина! Маленька кімнатка, де ти бачив колись свою маму, спомини, які вонаточиває, це все вітчина! Ти її бачиш, ти бі полишила, земля в якій вона спонею дихаєш усе і всюди. Представ собі, мій сину, свої права та обовязки, свої приемности та недостачі, свої спомини та почуття; злучи те все під одним іменем, а це імя буде: вітчина!

Ах, я розумію — скрикнув я — це велика родина, це край, до якого Бог привязав наше тіло й душу!

З франц. пер. В. С. Л.